

PHONG TỤC ĂN TẾT

Hơn mười hai năm ở hải ngoại, cứ đến ngày đầu năm Âm lịch, ta đã theo phong tục cổ truyền ăn Tết mừng xuân đến. Cái Tết thứ mười ba lại sắp đến, ta thử tìm hiểu xem tập tục ăn Tết ra sao mà đã in sâu vào tập quán ta không bao giờ quên.

Ta quen gọi năm là Tết nhưng chính là Tết Nguyên Đán. Tết là tiết, Nguyên là đầu và Đán là buổi sớm, có nghĩa là đầu năm mới.

Mỗi dân tộc mỗi xứ theo một lối tính năm tháng khác nhau, gọi là : âm lịch, dương lịch, ...Tết của ta theo âm lịch. Âm lịch của ta có nhiều điểm tương đồng với âm lịch tây. Có một điều đáng chú ý là tám tiết của âm lịch ta (lập xuân, lập hạ, lập thu, lập đông, xuân phân, hạ chí, thu phân, đông chí) ăn nhập đúng sát với bốn mùa của dương lịch. Ngày đông chí năm nào cũng nhằm ngày 20 hay 21 tháng 12 dương lịch.

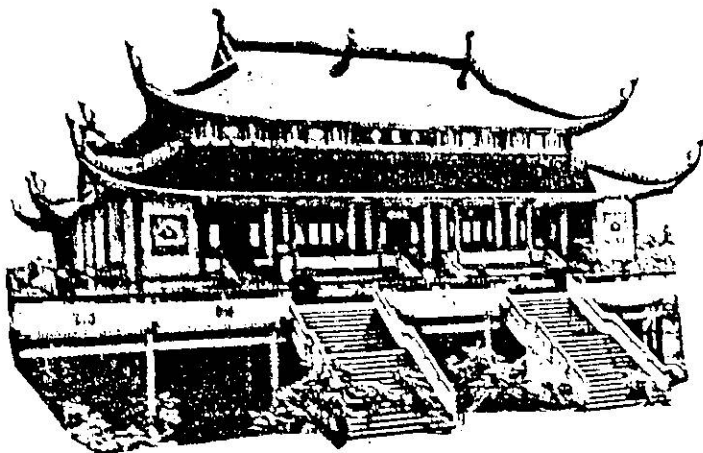

Chùa Thiên Mụ (Huế)

Muốn biết ta có tục ăn Tết từ bao giờ thì khó tìm ra được, có lẽ có từ đời Hồng Bàng nước Việt ta bắt đầu trước Dương lịch là 2879 năm, hay là do Tích Quang và Nhâm Diên ở nước Tàu sang rồi truyền sang từ thế kỷ 1 d.l.

Sửa soạn Tết - Ta ăn Tết 3 ngày, phải sắm sửa từ 15 tháng chạp, nhưng các chợ thì nhộn nhịp nhiều hơn từ hôm 23 tháng chạp, ngày Ông Táo lên chầu Trời, rồi mới ngày thêm tấp nập, thứ nhất là 3, 4 ngày cuối năm càng thêm tưng bừng, "đông như chợ Tết". Ở Sài gòn, Huế, Hà nội và các thị trấn to thì 3, 4 hôm đó, các hàng bán Tết trên các đại lộ giữa thị xã, riêng ở Sài gòn thì buôn bán suốt cả ngày lẫn đêm 24/24 tiếng.

Trước Tết, nhà nào cũng lau rửa bàn thờ, đồ thờ, đồ đồng thì chùi đánh sáng choang. Những ngày 28, 29, 30 cuối năm bận rộn nhất : mổ heo, không giàu thì chung đụng nhiều người một con heo, gói giò chả, làm bánh chưng, tối thức suốt đêm nấu bánh. Không cái gì thú bằng mấy chị em 16, 20 tuổi thức

Chùa Vĩnh Nghiêm (Sài gòn)

suốt đêm 29 cũng nấu nôi bánh, kể chuyện xa gần, ở trường học, ở nhà trọ, nay được xum họp trong gia đình cùng mẹ cha, ông bà.

Có người lúc này vì công danh, tài lợi, ... phải bốn ba xa nhà mỗi cảm thấy nỗi sầu hiu quạnh xa gia đình. Cho nên người đi làm xa, người buôn bán tứ xứ, không ai là không nghĩ tới đến Tết tìm về với cha mẹ, họ hàng láng xóm, Tết không về được coi như vất vả khổ cực lắm.

Bọn trẻ mới lớn lên, ham chơi bạn bè, coi phong tục này như hủ bại. Chúng có biết đâu, những gia đình các nước tiến tiến, ngày Noel hay ngày đầu năm họ cũng xum họp ăn uống ân cần thâu một đêm (réveillon). Những người phải đi làm xa được nghỉ 1 tháng một năm thì cũng dành ít nhất là một tuần lễ để về với bố mẹ, thăm hỏi. Một số gia đình đi nghỉ cũng một chỗ tất cả đại gia đình gồm ông bà, cha mẹ và anh em.

Biểu Tết - Con cháu đã đi ra ở riêng phải lo liệu biểu Tết ông bà, cha mẹ, nhiều ít tùy hoàn cảnh. Có khi ông bà cha mẹ nghèo thì con cháu lo sắm đủ thứ để ông bà cha mẹ không tủi phận không có Tết như người khác. Nếu giàu sang, con cháu chỉ tìm biểu quả để ông bà cha mẹ chơi Tết, như chậu hoa hay một ít của ngon vật lạ.

Học trò biểu thầy học, người bệnh biểu ông lang. Có ăn Tết thì ngày Tết là dịp biểu quả để tỏ ân tình, lòng chung thủy.

Một số người coi những tục lệ này là hủ bại. Đó chỉ là ý nghĩ của bọn vị kỷ mà thôi.

Bà con bạn hữu biểu Tết lẫn nhau để tỏ tình thân, "có đi có lại mới toại lòng nhau".

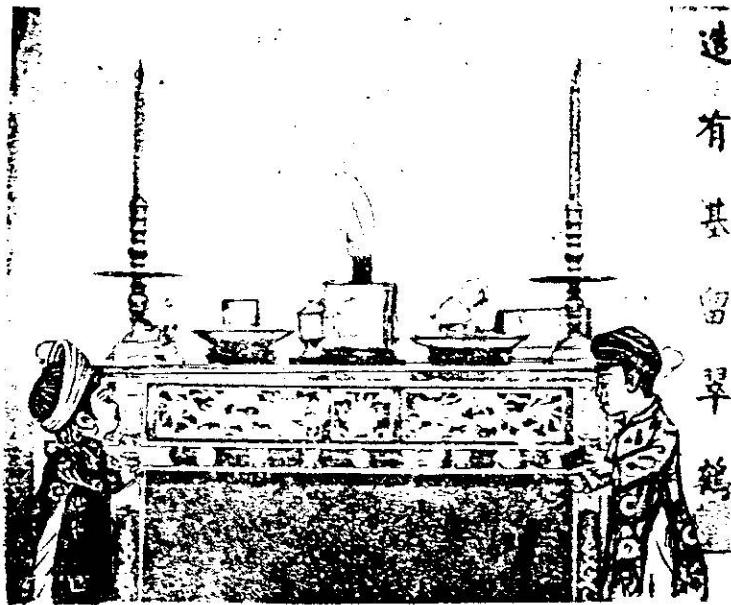

Đền Quan Thánh (Hà nội)

Lễ giao thừa, lễ tổ tiên, lễ đình, lễ chùa - Lễ giao thừa vào 12 giờ đêm hôm 30, tức là giờ giao tiếp năm cũ sang năm mới. Ta tin tưởng có mỗi năm một vị thần coi mọi việc trên trần gian, cứ đến giờ đó thì bàn giao công việc. Ta lấy giờ đó để cúng cả 2 Ông, "tổng cựu nghênh tân". Người ở trần gian không biết thần này ở đâu, nên lập bàn thờ giữa sân khấn vái thập phương.

Sáng mồng một làm cỗ sớm cúng gia tiên; cỗ đã có giò chả, bánh

lâm sẵn rồi, chỉ nấu vãi bát nấu. Bắt đầu lâm lễ, người ta đốt một bánh pháo. Ở tỉnh thành thì các nhà đốt pháo liên tiếp rền hăng giở không ngớt tiếng pháo. Pháo là biểu hiệu ngày Tết, là điển tử hừng hốt, không có lễ lễ nào đẹp hơn, vui hơn để chúc tụng. Tiếng pháo ran mang đến niềm vui, khói pháo lâm tiêu tan tất cả những gì còn lớn vốn ưu tư. Ở đất Việt ta, pháo là Tết, Tết là đốt pháo. Tiếng pháo nổ ran, khói hương nghi ngút, mọi người lâm lễ trước bàn thờ theo thứ bậc : cha trước con sau, anh trên em dưới,...

Bàn thờ gia tiên một gia đình di cư, đơn giản mà vẫn giữ được vẻ thuần-túy trang-nghiêm

Trong những nhà nề nếp, sau lễ gia tiên, con cháu qui tụ đông đủ chúc thọ ông bà cha mẹ, lâm lễ hai lay một vái. Ông bà cha mẹ răn bảo con cháu vãi lối, ăn ở cho phải đạo lâm người, khuyên trẻ nhỏ chăm học ngoan ngoãn, rồi mừng tuổi tiền cho chúng. Tất cả những lễ nghi nghiêm chỉnh này hun đúc tinh thần gia tộc. Chữ hiếu là đứng đầu trên trăm nét. Xét cho kỹ, kẻ bất hiếu thì chắc hẳn không thể tốt với người khác. Nhớ ơn ông bà cha mẹ nuôi từ lúc lọt lòng ra, nên khi còn nhỏ thì một niềm kính cần, khôn lớn lên ra đời lâm ăn được thì lo phụng dưỡng ngọt bùi âm lạnh.

Cúng gia tiên, chúc thọ ông bà cha mẹ rồi đến nhà thờ đại tôn lâm lễ tổ họ. Các bậc hảo trưởng, văn thân ra đình lâm lễ tế thần. Các bà đứng tuổi ra chùa lễ Phật. Ở các thành phố có đền hay chùa tôn nghiêm thì cả dân ông lân dân bà cũng đến vãng cảnh và hái lộc. Cả ngày, còn đi chúc tết những chỗ ân tình, bạn thân. Mừng hai Tết đi lễ tết họ ngoại.

Mừng một thì ở nhà cha ,
Mừng hai nhà vợ, mừng ba nhà thấy.

Ngày xưa ít cửa hàng lâm những bánh kẹo bán, các nhà đông con cháu trước Tết lâm đủ các thứ bánh mứt để đãi khách ngày Tết, các thiếu nữ ra công trở tải.

Đi lễ Tết, vào nhà phải nhanh nhẩu, vui vẻ, thấy có bàn thờ phải xin lễ tổ trước, chúc thọ các bậc phụ lão rồi mới ngồi nói truyện, uống nước, ăn trầu, ăn bánh. Có nhà hiếu khách giữ khách ăn cỗ, nếm bánh chưng. Khách cũng phải giữ lễ, nhấp nháp chút rượu, ăn một chút bánh. Trẻ con đi lễ Tết được mừng tuổi bằng tiền, đó là tục lệ mở hàng.

Đầu năm phải hết sức kiêng kỵ những ngôn ngữ, những hành động lâm giống cho người khác, kiêng cả đến đánh vỡ chén đĩa, kiêng nói "con khi, con tước".

Những người thường nhật không được vui vẻ hay khó tính không dám đi lễ tết sớm, vì sợ sống nhà người ta lâm giống người ta cả năm, lâm ăn lụng cũng khó khăn. Cho nên nhiều nhà cần thận đã nhờ trước một người thân có đủ tư cách như vợ chồng tốt đôi, con cái để huê, có địa vị trong xã hội, đến sống nhà sớm để cả năm mình gặp điều tốt lành. Những lời nói sáo :tăng

phúc tăng thọ, tốt tái sai lộc, buồn may bán đất, thắng quan tiến chức, thêm dâu thêm rể. Bảy giờ đã ít dừng chữ "đồng con nhiều cháu".

Ở tỉnh thành thì chính chủ nhà đi sớm lễ đến chùa, hái lộc về sông nhà lấy, cắm cành lộc vào lọ hoa và lại mang pháo của mình ra đốt, rồi lại lấy thuốc lá ra hút, mở hộp mứt nhấm nháp vài miếng hảo hạng làm như người khách sông nhà.

Đi lễ Tết ra khỏi nhà là xuất hành rồi mà có người kỷ quá còn chọn ngày, giờ, hướng để xuất hành, tức là đi xa như đi chợ, đi một công tác gì hơi xa.

Có xóm nhiều người không biết chữ đều đi hỏi một ông thầy. Ông này tắc trách không hỏi tuổi tác, đều chỉ cho mọi người đều cùng một ngày, một giờ, một hướng tốt, thế là giờ đó cả xóm đều ra đường đi cùng một đường, gặp nhau như đi xem hội.

Đại chúng đều ăn tết ba ngày, sáng mừng ba lần có cúng hóa vàng.

Ông vải về năm bố
Con cháu đi làm ăn

Năm bố là bố ruộng, ngồi mộ các cụ.

Có nơi ăn Tết đến khai hạ, tức là ngày mừng bầy, mới đi ra đồng ruộng làm việc. Trong bảy hôm, có làng tổ chức những trò chơi cho cả làng chơi xuân: đánh vật, chơi gã, thổi cơm thi, đánh đu, kéo giầy, bời trải, đánh cờ người hay cờ bời, hát quan họ. Thanh niên thanh nữ sùng sĩnh trong bộ y phục mới.

Ở các thành thị lớn thì ngày mừng bầy và ngày rằm tháng giêng, các đền chùa đông nghịt những khách thập phương đến lễ bái xin thẻ câu tài. Thanh niên thanh nữ đua nhau ăn mặc, ngựa xe như nước, áo quần như nệm.

Ở Hà Nội, đông khách lễ bái nhất là đền Nga Sơn, đền Quan thánh, chùa Một cột. Ở Huế thì chùa Thiên Mụ và ở Sài Gòn thì đền Ông, mới đây nữa là chùa Vĩnh nghiêm, chùa Xá lợi.

Ngày Tết là ngày nghỉ ăn chơi cho cả một năm làm vất vả, xum họp gia đình ở nơi ông bà cha mẹ sinh sống thưởng cả năm; tôn chỉ là tôn kính nhớ ơn ông bà cha mẹ tổ tiên. Nhà nào ít nhất cũng có một bàn thờ để ở nơi tôn kính nhất là giữa nhà. Tôn trọng nữa là phải đi sửa sang mồ mã người trong họ đã khuất. Trước Tết mấy ngày phải đi cắt cỏ, đắp mộ những nơi lở, hay lau chùi các bia, mộ chí. Sau ngày Tết, vào khoảng trong thượng tuần tháng giêng, chọn ngày cả họ mang hương hoa đi tảo mộ, tức là đi chính thức thăm các mộ, đốt hương cắm hoa, chiếu về nhà thì đại tôn làm lễ tổ tiên và tất cả những người trong họ đã quá cố. Có họ lớn, con cháu đông, làm lễ như tế ở đình, cúng chiêng trống, mổ lợn mổ bò, cúng xong cả họ ăn cỗ, còn thừa chia phân mang về nhà.

Nói tóm lại là đời xưa đặt tục lệ ăn Tết là để nghỉ ngơi sau cả năm làm việc vất vả, và về gia đình thăm ông bà cha mẹ, anh em gặp nhau, có dịp quen xóm làng, lấy cúng tế để tỏ lòng nhớ ơn tổ tiên đã lập thành họ đồng con nhiều cháu.

Thật là một phong tục rất hay; ở phương đông từ bao nhiêu đời nay, ai cũng mong đến ngày tết mà người xưa đã chọn vào đầu mùa xuân là mùa vui tươi, cây đâm lộc ra lá ra hoa muôn màu vui tươi. Cho nên dân Việt di cư, khắp năm châu, đến những nơi phong tục khác hẳn với phong tục ta mà đông bảo vẫn giữ được phong tục ăn Tết, nhưng hơi biến dạng vì địa thế, vì công việc bó buộc. Nếu ngày Tết không trùng vào ngày lễ đầu năm của dân bản xứ, chúng ta cũng cố tìm ngày chủ nhật gần nhất để ta tổ chức ngày Tết giữa ông bà cha mẹ con cháu, giữa bạn bè. Ở những thị trấn đông Việt kiều thì các hội Việt kiều đã thay thế lễ

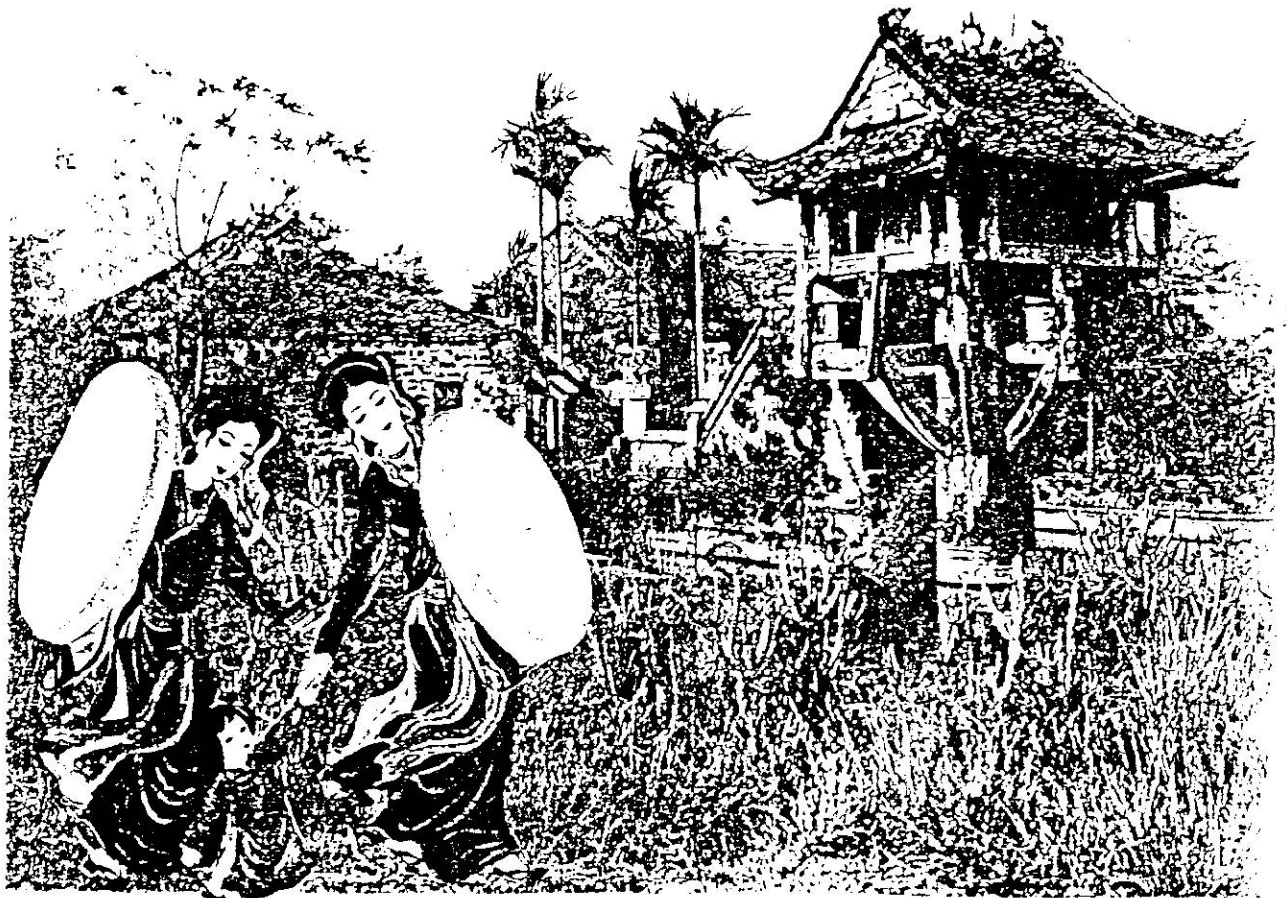
Xóm mà tô' chúc những ngày họp mặt có văn nghệ mua vui hay chợ Tết, tiệc tất niên hay tiệc đầu xuân vào ngày chủ nhật trước hay sau ngày mừng một Tết âm lịch. Những nơi có ít việt kiều thì 2, 3 nhà họp lại ăn uống vui xuân. Có một điều đáng tiếc là chỉ chăm chú về cuộc họp mặt mua vui mà quên mất điều nhớ ơn tô' tiên nên rất hiếm nhà lập bàn thờ cúng gia tiên.

Có những gia đình kiều bào lập nghiệp ở hải ngoại từ trước ngày có phong trào di cư vì nạn nước, hay là những sinh viên đi du học lúc thành tài ở lại nơi cư ngụ, quên hẳn ngày Tết là hôm nào; không còn nhớ đến tập tục ngày tết. Họ đã theo dân bản xứ, dù không đi dạo Thiên chúa cúng ăn réveillon ngày Noel.

Xét cho kỹ, phong tục ăn Tết cốt để' gây cho tinh thần gia tộc bền chặt; mỗi năm, mỗi tuổi gia đình xum họp vài ngày lúc đầu mùa xuân vui tươi để' tỏ tình thương yêu nhau, nhớ ơn tô' tiên đã lập nên được giống họ. Một họ là đơn vị đầu tiên để' lập tới xã hội. Gia đình là một nơi để' dạy bảo trẻ thơ, là nơi êm ấm đủ tình thương. Một số gia đình ở hải ngoại đã theo bọn hạ cấp vô học thức ngoại bang biến dần thành nơi bó buộc, khô' ai làm cho trẻ mới lớn lên đã tìm đường thoát ly gia đình, theo thuyết chủ nghĩa cá nhân, hết sức thụ hưởng đời mới của xã hội gây nên, đòi quyền làm người mà quên nghĩa vụ, trước là với gia đình, sau là với xã hội.

Mong rằng tập tục ăn Tết còn được kiều bào giữ mãi và tô' chúc ngày Tết cho thuận tụy ngày Tết Việt-Nam và nhắc nhở con cháu còn non trẻ những cái hay của quê hương.

Khuê-Môn (Pháp)

Chùa Một cột (Hà Nội)